

cis Montensibus¹, et in Hispaniam domui unius mulieris² ex Africa mittentibus. Videte quemadmodum in petra exaltetur. Non ergo in ea deputandi sunt omnes qui ædificant in arena, id est, qui audiunt verba Christi et non faciunt : qui tamen et apud nos et apud vos habent et tradunt baptismi sacramentum. Videte quemadmodum spes ejus Deus sit Pater et Filius et Spiritus sanctus, non Petrus, non Paulus, quanto minus Donatus, aut Petilianus. Non ergo vestrum est quod destruere metuimus, sed Christi : quod et in sacrilegis per se sanctum est. Nam venientes a vobis recipere non possumus, nisi quod vestrum est destruamus. Destruimus enim perfidiam desertoris, non destruimus characterem imperatoris. Proinde tu ipse considera, et destrue quod dixisti : « Ego, inquis, illorum infectos baptizo ; illi meos, quod absit, recipiunt baptizatos. » Tu enim non infectos baptizas, sed, ut tui erroris fraude inficias, rebaptizas. Nos autem non tuos recipimus baptizatos, sed destruimus errorem tuum unde sunt tui, et suscipimus Christi baptismum unde sunt baptizati. Itaque opportune in medio abs te positum est, « quod absit. » Dixisti enim : « Illi meos, quod absit, recipiunt baptizatos. » Nam cum tu velles intelligi « quod absit recipiunt, » timens ne tuos recipiamus ; ego nescientem dixisse accipio, « meos quod absit. » Revera enim absit ut tui sint, qui jam ad Catholicam transeunt : nec sic transeunt, ut baptizati nostri sint, sed ut socii nostri sint, baptizati autem Christi nobiscum sint.

¹ Donatistas Romæ dictos Montenses observavit Augustinus in lib. de Hæresib. hæc. 69, et in Epist. LIII, n. 2. Et ante ipsum Optatus, lib. II. Eisdem etiam vocatos ibi Cutzupitanos, sive Cutzupitas, discimus ex dicta Epist. LIII, et ex libro de Unitate Ecclesie, cap. 3. — ² Lucillæ.

LIBER III.

Refellit Augustinus secundas Litteras, quas in ipsum Petilianus, viso primo superiorum librorum, scripsit maledictis plenas : et neglecta propria sua defensione, ostendit Petilianum in causa defecisse, neque ad rem, de qua agitur, respondere valuisse.

I. LEGI, Petiliane, litteras tuas, quando legere potui, quibus te satis indicasti adversus catholicam Ecclesiam, pro parte Donati, nec aliquid valuisse dicere idoneum, nec tacere permissum. Quos æstus passus es, quanta cordis tempestate fluctuasti, cum legisses ea quibus parti epistolæ tuæ, quæ in manus meas tunc venerat, quanta potui brevitate ac perspicuitate respondi? Vidisti enim tanta firmitate roboratam, tanta luce illustratam, quam tenemus et defendimus veritatem, ut quid contra eam dicendum esset, quo convicta refelleretur, invenire non posses. Attendisti etiam, multorum qui ea legerant, expectationem in te esse conversam, scire cupientium quid diceres, quid ageres, qua evaderes, quo ex tantis angustiis, quibus te Dei verbum circumvallaret, erumperes. Hic tu, qui debueras, contempta opinione vanorum pergere in veram sanamque sententiam, fecisti quod de talibus Scriptura prædixit : « Dilexisti malitiam super benignita-

» tem, iniquitatem magis quam loqui æquitatem ¹. » Proinde si et ego tibi vellem pro maledictis maledicta respondere, quid aliud quam duo maledici essemus, ut ii qui nos legerent, alii detestatos abjicerent sana gravitate, alii suaviter haurirent malevola voluntate? Ego quando cuique vel dicendo, vel scribendo respondeo, etiam contumeliosis criminationibus lacessitus, quantum mihi Dominus donat, frenatis atque contritis vanæ indignationis aculeis auditori lectorive consulens, non ago ut efficiar homini conviciando superior, sed errorem convincendo salubrior.

II. Si enim quaecumque cor habent, qui ea quæ scripsisti considerant; quid tibi profuit ad causam, quæ inter nos de communione catholica vel de parte Donati agitur, quod relicto negotio quodam modo publico, privata quadam simultate hominis unius vitam maledicis opprobriis insectatus es: quasi homo ille sit causa quæ inquiritur? Tam male existimasti, non dicam de Christianis, sed de ipso genere humano, ut non crederes posse tua scripta in manibus aliquorum venire prudentium, qui se a personis nostris tollerent, et quæstionem potius quæ inter nos verteretur inquirerent, nec qui vel quales essemus, sed quid pro veritate vel contra errorem diceremus attenderent? Horum iudicium tibi reverendum fuit, horum reprehensio præcavenda, ne te arbitrarentur nihil invenisse quod diceres, nisi tibi proponeres cui quoquomodo malediceres. Sed videlicet quorumdam levitate atque vanitate, qui libenter audiunt lites jurgantium disertorum, ut cum attendunt quam eloquenter convicieris, non intueantur quam veraciter convincaris. Simul et illud opinor egisti, ut occupatus mea defensione susceptam causam etiam ipse desererem; atque ita hominibus, non ad disputan-

¹ Psal. LII, 5.

tium, sed ad litigantium verba conversis, obscuraretur veritas, quam dilucescere atque innotescere formidatis. Ego itaque contra tale consilium quid agam, nisi mea potius defensione neglecta rem teneam, de qua intentionem meam nullus meus criminator excutiat? Domum Dei mei, cujus decorem dilexi, præconio servientis vocis extollam, me vero humiliabo et abjiciam. Elegi enim adjectus esse in domo Dei mei ¹, magis quam habitare in tabernaculis hæreticorum. A te ergo, Petiliane, sermonem parumper avertam; et ad eos convertam, quos a me maledictis tuis es conatus avertere, quasi hoc ego moliar, ut homines ad me convertantur, et non potius mecum ad Deum.

III. Audite ergo, quicumque maledicta legistis, quæ in me iratior quam consideratior Petilianus evomuit. Prius vos apostolicis verbis alloquar; quæ certe, qualiscumque ipsi sim, vera sunt. Sic nos existimet homo quasi ministros Christi, et dispensatores mysteriorum Dei. Hic jam quæritur inter dispensatores ut fidelis quis inveniatur. « Mihi autem minimum est, ut a vobis dijudicer, aut ab humano die: sed neque ego me ipsum iudico. » Jam quod sequitur, etsi mihi non audeo coaptare, ut dicam: « Nihil enim mihi conscius sum ²: » fidenter tamen in conspectu Dei dico: « Nihil eorum, quibus Petilianus » tempus vitæ meæ postea quam in Christo baptizatus » sum, criminatus est, mihi conscius sum; nec tamen in » hoc justificatus sum: qui autem dijudicat me, Dominus » est. Itaque nolite ante tempus quidquam iudicare, do- » nec veniat Dominus, et illuminet abscondita tenebra- » rum, et manifestabit cogitationes cordis, et tunc laus » erit unicuique a Deo. Hæc autem, fratres, transfiguravi » in me, ne supra quam scriptum est, unus pro altero » infletur adversus alterum. Itaque nemo glorietur in ho-

¹ Psal. LXXXIII, II. — ² I Cor. IV, I.

» mine¹. Omnia enim vestra sunt, vos autem Christi,
 » Christus vero Dei. Iterum dico: Nemo gloriatur in ho-
 » mine. Sæpius, repeto: Nemo gloriatur in homine. »
 Si quis in nobis laudabile advertitis, ad illius laudem re-
 fert, « A quo est omnem datum optimum, et omne do-
 » num perfectum: desursum est enim descendens a Patre
 » luminum, apud quem non est immutatio, nec momenti
 » obumbratio². » Quid enim habemus quod non accepimus?
 Si autem accepimus, non gloriemur quasi non acceperimus.
 Et in his omnibus quæcumque in nobis bona nostis, imitatores
 nostri estote, si tamen nos Christi: si autem aliqua mala
 in nobis vel suspicamini, vel creditis, vel videtis, retinete
 illud Dominicum, quo securi ejus Ecclesiam non propter
 mala hominum deseratis: « Quæ dicimus facite, quæ
 autem mala nos facere putatis aut nosteris, nolite facere³. »
 Non enim tempus est purgandi me vobis, cum mea causa
 neglecta rem vobis salubrem commendaresusceperim, ut
 nemo gloriatur in homine. « Male dictus enim omnis qui
 spem suam ponit in homine⁴. » Hoc præcepto Dominico
 et apostolico retento atque servato, etiam me in mea causa,
 sicut inimicus existimari cupit, deficiente et oppresso,
 victrix erit causa cui servio. Si enim firmissime tenueritis
 quod exhortor et satago, maledictum esse omnem qui spem
 suam ponit in homine, ut nemo gloriatur in homine; aream
 Dominicam, propter paleam quæ vel nunc vento superbiæ,
 percussa volat, vel ultima ventilatione separabitur,
 nullo modo deseretis, nec domum magnam propter vasa
 facta in contumeliam refugietis, nec propter malos pisces
 in littore separandos per disrupta retia exhibitis, nec
 propter hœdos pastore divisuro ad sinistram ponendos
 bona unitatis pascua relinquetis, nec propter commixta
 zizania vos a tritici societate, cui caput est

¹ 1 Cor. III, 21. — ² Jacob. I, 17. — ³ Matth. XXIII, 3. — ⁴ Jerem. XVII, 5.

granum illud mortificatum et multiplicatum; et quæ per
 mundum simul usque ad messem crescit¹, nefaria dis-
 cissione separabitis. Ager est enim mundus², non Africa
 messis finis sæculi, non tempus Donati.

IV. Has certe similitudines Evangelicas recognoscitis,
 ad quid aliud datas, nisi ut nemo gloriatur in homine, et
 ne quis pro altero inflatus adversus alterum dividatur di-
 cens: « Ego sum Pauli³: » cum utique non Paulus cruci-
 fixus sit pro vobis, nec in nomine Pauli, quanto minus in
 nomine Cæciliani vel cujusquam nostrum baptizati sitis⁴:
 ut discatis, quandiu palea cum frumento tritatur, quan-
 diu pisces mali cum bonis intra retia Dominica natant,
 ante tempus ventilationis tolerare potius propter bonos
 commixtionem malorum, quam violare propter malos cha-
 ritatem bonorum? Hæc quippe commixtio, non æterna,
 sed temporalis; nec spiritalis, sed corporalis est. In qua
 non errant Angeli, quando colligent malos de medio
 justorum, et mittent in caminum ignis ardentis. « Novit
 » enim Dominus qui sunt ejus⁵. » Et si ab iniquis ad tem-
 pus corporaliter non potest, recedat tamen ab ipsa iniqui-
 tate omnis qui nominat nomen Domini. Licet enim a ma-
 lis interim vita, moribus, corde ac voluntate separari
 atque discedere: quæ separatio semper oportet custodia-
 tur. Corporalis autem separatio ad sæculi finem fidenter,
 patienter, fortiter expectetur: propter quam expectationem
 dictum est: « Sustine Dominum, viriliter age, con-
 » fortetur cor tuum, et sustine Dominum⁶. » Maxima
 quippe palma tolerantiae est, inter subintroductos falsos
 fratres, sua quærentes, non quæ Jesu Christi, dilectionem
 non suam quærentium, sed quæ Jesu Christi, nulla tur-
 bulenta et temeraria dissensione turbare, nec unitatem

¹ Forte crescunt. — ² Matth. XIII, 38. — ³ 1 Cor. III, 21. — ⁴ Ibid. IV,
 — ⁵ 2 Tim. II, 19. — ⁶ Psal. XXVI, 14.

sagenæ Dominicæ ex omni piscium genere congregantis, dum ad littus, id est, ad finem sæculi ducitur, superbe nefaria contentione disrumpere: cum se putat quisque aliquid esse, cum nihil sit, atque ita se ipsum seducit; et sufficere vult ad populorum Christianorum separationem, suum vel suorum iudicium, qui malos quosdam communionem sacramentorum christianæ religionis indignus se apertissime nosse dicunt: de quibus tamen quidquid nosse se dicunt, universæ Ecclesiæ quæ per omnes gentes sicut est prædicta diffunditur, persuadere non possunt. Et cum istorum, quasi quos noverunt, refugiunt communionem, illius deserunt unitatem: cum potius deberent, si esset in eis charitas omnia sufferens, ne se a bonis dividerent, quos in omnibus gentibus aliena mala docere non poterant, ipsi in una gente tolerare quod noverant. Unde etiam non discussa causa, in qua documentis gravissimis convincuntur calumniati innocentibus, probabilius creduntur traditionis crimina falsa finxisse, qui non dubitaverunt longe sceleratius crimen nefariæ divisionis admittere. Quia etsi verum esset quidquid de traditione jactarunt; tamen consortium Christianorum quos usque ad extrema terræ divina Scriptura commendat, propter hoc quod ipsi scierunt, illi autem nescierunt, relinquere nullo modo debuerunt.

V. Neque hoc ideo dixerim ut negligatur ecclesiastica disciplina, et permittatur quisque facere quod velit, sine ulla correptione, et quadam medicinali vindicta, et terribili lenitate, et charitatis severitate. Nam ubi erit illud Apostoli: « Corripite inquietos, consolamini pusillanimes, » suscipite infirmos, patientes estote ad omnes: videte ne quis malum pro malo alicui reddat¹? » Cum hoc utique subjecit: « Videte ne quis malum pro malo alicui reddat; »

¹ Thess. v, 14.

satis ostendit, non esse mali pro malo redditionem, corripere inquietos, quamvis pro culpa inquietudinis reddatur poena correptionis. Non ergo malum est correptionis poena, cum sit malum culpa. Neque enim ferrum est inimici vulnerantis, sed medici secantis. Fiunt ista in Ecclesia, et ille spiritus interioris lenitatis ardet zelo Dei, ne virgo casta uni viro desponsata Christo in aliquibus suis membris, sicut Eva seducta est serpentis astutia, corrumpatur a castitate quæ est in Christo¹. Verumtamen absit a servis patris-familias, ut immemores sint præcepti Domini sui, et sic adversus zizaniorum multitudinem flagrantia sanctæ indignationis ignescant, ut cum ea volunt ante tempus colligere, simul eradicetur et triticum². Cujus peccati isti rei tenerentur, etiam si vera crimina traditoribus, quos insimulabant, se objecisse monstrarent: quoniam simul non solum ab iniquis, quorum societatem velut evitabant, sed etiam a bonis fidelibus in omnibus gentibus constitutis, quibus ea quæ se nosse dicebant, probare non poterant, impia præsumptione separati sunt, secumque multos, apud quos aliqua auctoritate prævalebant, et qui minus intelligere poterant, unitatem Ecclesiæ toto orbe diffusæ pro alienis peccatis nullo modo esse deserendam, traxerunt in eandem perniciem; ut etiam si ipsi scirent vera crimina quibusdam se objicere, eo modo periret infirmus in eorum scientia, propter quem Christus mortuus est³, dum offensus malis alienis, interimebat in se bonum pacis quod habebat cum fratribus bonis, qui partim talia non audierant, partim non discussa et non probata temere credere formidaverant, partim iudicibus ecclesiasticis, ad quos trans mare tota causa perducta est, qualiacumque illa essent, pacifica humilitate reliquerant.

VI. Vos ergo sancta germina unicæ matris Catholicæ,

¹ 2 Cor. xi, 2. — ² Matth. xiii, 29. — ³ 1 Cor. viii, 11.

hujusmodi sceleris et erroris exemplum, **subditi Domino**, quanta potestis vigilantia **præcavete**. **Quantalibet doctrinæ ac famæ luce præfulgeat**, lapidemque se esse jactet pretiosum, quisquis vos trahere voluerit post se ipsum, mementote quod illa mulier fortis et **una** uni amabilis viro suo, quam in ultimo Proverbiorum **sancta Scriptura** describit, pretiosior est lapidibus pretiosis. Nemo dicat: **Illum sequar**, quoniam ipse me **Christianum** fecit; aut, **Illum sequar**, quoniam ipse me **baptizavit**. « Neque qui » plantat est aliquid, neque qui rigat, **sed** qui incrementum dat Deus¹. Et Deus **charitas** est, et qui manet in » charitate, in Deo manet, et Deus in illo manet². » Nullus etiam prædicans nomen Christi, et gestans ac ministrans sacramentum Christi, sequendus est contra unitatem Christi. « Opus suum probet unusquisque; et tunc in se » ipso tantum gloriam habebit, et non in altero. Unus » quisque enim proprium onus portabit³, » onus videlicet reddendæ rationis: quia unusquisque nostrum pro se rationem reddet. Non itaque amplius **invicem** judicemus⁴. Nam quantum attinet ad onera mutuæ **charitatis**, **invicem** onera vestra portate, et sic adimplebitis **legem Christi**⁵. « Qui enim putat se esse aliquid, cum nihil sit, se ipsum » seducit⁶. » Sufferamus ergo **invicem in dilectione**, satis agentes servare unitatem spiritus in **vinculo pacis**: extra quam quisquis colligit, non cum Christo colligit: quisquis autem non cum Christo colligit, spargit.

VII. Proinde sive de Christo, sive de ejus **Ecclesia**, sive de quacumque alia re quæ pertinet ad **fidem vitamque** vestram, non dicam nos, nequaquam comparandi ei qui dixit: « Licet si nos; » sed omnino quod secutus adjevit: « Si angelus de caelos vobis annuntiaverit præter

¹ 1 Cor. III, 7. — ² 1 Joan. IV, 16. — ³ Gal. VI, 4. — ⁴ Rom. XIV, 15. — ⁵ Ephes. VI, 2, 3. — ⁶ Gal. IV, 2.

» quam quod in Scripturis legalibus et evangelicis accepistis, anathema sit¹. » Hæc vobiscum, et cum omnibus quos Christo lucrari cupimus, actitantes, atque inter cætera sanctam **Ecclesiam** quam in Dei litteris promissam legimus, et sicut promissa est in omnibus gentibus reddi cernimus, prædicantes, ab iis quos ad ejus pacificum gremium attrahi cupimus, pro actione gratiarum flammam meruimus odiorum: quasi nos eos in ea parte ligaverimus, pro qua non inveniunt quid loquantur; aut nos mandaverimus tanto ante Prophetis et Apostolis, ut in libris suis nulla testimonia ponerent, quibus pars Donati **Ecclesia Christi** esse doceatur. Et nos quidem, charissimi, cum falsa crimina audimus ab eis quos offendimus prædicando eloquia veritatis, et erroris vaniloquia convincendo, habemus, sicut nostis, abundantissimam consolationem. Nam si in eis quibus me criminantur, testimonium conscientia meæ non stat contra me in conspectu Dei, quo nullus oculus mortalis intenditur; non solum contristari non debeo, verumetiam debeo gaudere et exultare, quia merces mea multa est in caelis. Neque enim intuendum est quam sit amarum, sed quam falsum quod audio, et quam verax pro cuius nomine hoc audio, et cui dicitur: « Unguentum effusum est nomen tuum². » Et merito fragrat in omnibus gentibus, cuius odorem isti, qui nobis maledicunt, in una **Africae** particula conantur includere. Cur itaque feramus indigne quod nos infamant, qui gloriae Christi sic detrahunt, quorum partionique inimicum est, quod de illius ad caelos ascensione, et de nominis ejus tanquam unguenti effusione, tanto ante prædictum est: « Exaltare super caelos Deus, » et super omnem terram gloria tua³? »

VIII. Hæc et talia divina testimonia nos adversus hu-

¹ Gal. I, 8. — ² Cant. I, 2. — ³ Psal. LVI, 12.

mana vaniloquia proferentes, ab inimicis gloriæ Christi acerba opprobria sustinemus. Dicant quod volunt, dum ille nos exhortetur, dicens: « Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quia ipsorum est regnum » cœlorum. Beati eritis, cum vos persecuti fuerint, et » maledixerint vobis, et dixerint omne malum adversum » vos, mentientes propter me¹. » Quod ait superius, propter justitiam: hoc repetivit; quod ait postea, propter me: quia factus est nobis sapientia et justitia, et sanctificatio, et redemptio: ut quemadmodum scriptum est: « Qui gloriatur, in Domino gloriatur². » Qui cum dicat: « Gau- » dete et exultate, merces enim vestra multa est in cœ- » lis³: » si quod dictum est, propter justitiam et propter me, in bona conscientia teneo, quisquis volens detrahit famæ meæ, nolens addit mercedi meæ. Neque enim me ille suo verbo tantummodo edocuit, et non etiam suo firmavit exemplo. Sequere sanctarum Scripturarum fidem, invenies Christum resurrexisse a mortuis, ascendisse in cœlum, sedere ad dexteram Patris, Sequere criminationes inimicorum, jam putabis eum de sepulcro furatum esse a Discipulis. Quid ergo nos, quantum ipse donat, defendentes domum ejus, ab inimicis ejus aliud sperare debemus? « Si patremfamilias Beelzebub vocaverunt; quanto » magis domesticos ejus⁴? » Si ergo toleramus et conregnabimus. Si autem non aurem solam percutit iracundia criminantis, verum etiam conscientiam mordet veritas criminis, quid mihi prodest, si me continuis laudibus totus mundus attollat? Ita nec malam conscientiam sanat laudantis præconium, nec bonam vulnerat conviciantis opprobrium. Nec sic tamen decipitur spes vestra quæ in Domino est, etiam si forte in occulto tales simus, quales nos putari cupit inimicus: quia non eam posuistis in nobis,

¹ Matth. v, 10. — ² I Cor. 1, 31. — ³ Matth. v, 12. — ⁴ Id. x, 25.

nec unquam hoc audistis a nobis. Securi ergo estis, qualescumque nos simus, qui dicere didicistis; « In Domino » sperans non movebor²: » et, « In Deo sperabo, non » timebo quid faciat mihi homo¹. » Et eis qui vos ad hominum superbiorum terrenas altitudines seducere noliuntur, respondere nostis: « In Domino confido, quomodo » dicitis animæ meæ: Transmigra in montem sicut passer³. »

IX. Nec tantum vos, quibus in nobis ipsa Christi veritas placet, quantumcumque per nos et ubicumque prædicatur, et quia eam quantumcumque nostræ linguæ ministerio libenter auditis, etiam de nobis bene benigneque sentitis, securi estis, qualescumque nos simus; quia in illo spes vestra est, quem vobis ex illius super vos misericordia prædicamus: verum etiam quicumque nostra dispensatione etiam sacramentum sancti baptismi percepistis, eadem securitate gaudete; quoniam non in nobis, sed in Christo baptizati estis. Non itaque nos, sed Christum induistis; nec vos interrogavi, utrum ad me converteremini, sed ad Deum vivum; nec utrum in me credideritis, sed in Patrem et Filium et Spiritum sanctum. Quod si veraci animo respondistis, salvos vos fecit, non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio: non conservus, sed Dominus; non præco, sed iudex. Neque enim vere, sicut Petilianus inconsiderate dixit: « Conscientia dantis, » vel quod addidit, « Conscientia sancte dantis attenditur, quæ abluat accipientis. » Cum enim hoc datur quod Dei est, sanctum dat etiam non sancta conscientia. Quæ certe sive sit sancta, sive non sancta, ab accipiente inspicere non potest; sed plane illud quod datur potest, quod cognitum ei qui semper est sanctus, per qualemlibet ministrum accipiatur, securissime accipitur. Nisi enim sancta

¹ Psal. xxv, 1. — ² Id. lv, 11. — ³ Id. x, 2.

verba essent ex cathedra Moysi, non diceret Veritas: « Quæ » dicunt facite. » Si autem ipsi qui verba sancta dabant sancti essent, non diceret: « Quæ faciunt, facere nolite; » dicunt enim et non faciunt¹. » Nullo quippe modo legitur uva de spinis; quia nunquam de spinarum radicibus oritur: sed cum se spinosis sepibus palmes vitis implicuit, non ideo fructus qui illic pendet horretur, sed spina cavetur, uva decerpitur.

X. Itaque, ut sæpe dixi, et vehementer inculco, qualescumque nos simus, securi estis, qui Deum Patrem et ejus Ecclesiam matrem habetis. Quamvis enim simul hoedi cum ovibus pascantur, non stabunt ad dexteram. Quamvis simul palea cum tritico trituretur, non intrabit in horreum². Quamvis simul pisces mali cum bonis intra retia Dominica natent, non mittentur in vascula. Nemo gloriatur, nec in homine bono; nemo bona Dei fugiat, nec in homine malo.

XI. Hæc vobis, Christiani catholici fratres charissimi, pro negotio præsentis suffecerint: quæ si catholica dilectione retinetis, cum sitis unus grex de uno pastore securus, non nimis curo quod mihi vel congregali vestro, vel certe cani vestro, conviciatur quilibet inimicus; dummodo me magis pro vestra, quam pro mea defensione latrare compellat: qua tamen si opus esset ad causam, brevissima facillimaque uterer, totum scilicet vitæ meæ tempus antequam perciperem baptismum Christi, quantum ad meas cupiditates erroresque attinet, cum omnibus improbens et detestans, ne in ejus temporis defensione meam gloriam quærere viderer, non illius qui me per gratiam suam et a me ipso liberavit. Unde illam vitam meam cum vituperari audio, quolibet animo id faciat qui hoc facit, non usque adeo sum ingratus ut doleam: quantum quippe

¹ Matth. xxiii, 3. — ² Id. xiii.

ille accusat vitium meum, tantum ego laudo medicum meum. Quid ergo jam de illis præteritis atque abolitis malis meis defendendis laborem, de quibus Petilianus multa quidem falsa dixit, sed plura vera non dixit? De tempore autem vitæ meæ quod est post baptismum, vobis quicumque me nostis, superfluo loquor ex iis quæ nota esse hominibus possunt: hi vero qui me non noverunt, non ita iniqui esse debent in me, ut magis de me credant Petiliano quam vobis. Nam si laudanti amico credendum non est, nec inimico detrahenti. Restant ea quæ occulta sunt hominis, ubi sola conscientia testis est, quæ testis esse apud homines non potest. In his me Petilianus Manichæum esse dicit, loquens de aliena conscientia: hoc ego me non esse dico, loquens de mea conscientia. Eligite cui credatis. Verumtamen quoniam nec ista brevi ac facili mea defensione opus est, ubi quæstio non de qualiscumque unius hominis merito, sed de sanctæ Ecclesiæ veritate versatur; ad vos etiam mihi plura dicenda sunt, quicumque in parte Donati, Petiliani quæ in me scripsit maledicta legistis, quæ ab illo non audirem, si vestram perditionem contemnerem: sed charitatis christianæ viscera non haberem.

XII. Quid ergo mirum, si cum grana de area Dominica excussa, simul cum terra et palea introrsum traho, injuriam resilientis pulveris suffero? Vel cum Domini mei oves perditas diligenter inquirō, spinosarum linguarum vepribus laceror? Obsecro vos, deponite paululum studia partium, atque inter me et Petilianum cum aliqua æquitate judicate. Ego Ecclesiæ causam volo ut noveritis, ille ut meam: ad quid aliud, nisi quia testibus meis, quos in causa Ecclesiæ constanter adhibeo, non audet dicere ne credatis; Prophetæ enim sunt, et Apostoli, et ipse Prophetarum et Apostolorum Dominus Christus: de me au-

tem quidquid dicere voluerit, homini adversus hominem, et vestro adversus alienum, facile creditis? Et si quos vitæ meæ testes adhibuero, quid magnum est ut dicat, non eis esse credendum, et hoc vobis cito persuadeat: præsertim quando quisquis pro me ullum verbum fecerit, inimicus parti Donati, ac per hoc vester continuo deputabitur? Regnat itaque Petilianus: quando in me quælibet convicia jaculatur, ei omnes acclamatis et plauditis. Hanc sibi invenit vincibilem causam, sed iudicibus vobis: nec testem nec argumentum requiret, cui hoc solum est probare quod dicit, quia ei quem maxime odistis, copiosissime maledicit. Nam quoniam divinæ Scripturæ testimonia, cum pro Ecclesia catholica tam densa et tam clara recitantur, vobis dolentibus remanet mutus; elegit materiam, ubi vobis faventibus loquatur, et victus verum simulans statum, talia vel etiam sceleratoria dicat in me. Mihi sat est ad rem quam nunc ago, quod qualiscumque in ea sim, tamen Ecclesia pro qua loquor invicta est.

XIII. Homo sum enim de area Christi, palea, si malus; granum, si bonus. Non est hujus areæ ventilabrum lingua Petiliani: ac per hoc quidquid in ejus paleam mali etiam vere dixerit, nullo modo frumentis ejus præjudicat. Quidquid autem in ipsa frumenta maledictorum calumniarumque jactaverit, fides eorum exercetur in terris, merces augetur in cœlis. Sanctis enim Dei servis sancteque Deo militantibus, non adversus Petilianum atque hujusmodi carnem et sanguinem, sed adversus principatus et potestates et rectores talium tenebrarum, quales sunt omnes adversarii veritatis, quibus utinam dicamus: «Fuis-»
»tis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino¹:» hanc ergo militiam militantibus servis Dei quæcumque ab inimicis convicia criminosa dicuntur, quæ apud male-

¹ Ephes. v, 12.

volos et temere credulos malam famam faciant, arma sinistra sunt; etiam his diabolus expugnatur. Cum enim per bonam famam probamur utrum nos in superbiam non extollamus, et per malam famam probamur utrum inimicos eos ipsos a quibus nobis confingitur, diligamus, per arma justitiæ dextera et sinistra diabolum vincimus. Quæ cum Apostolus commemorasset dicens: «Per arma justitiæ dextera et sinistra:» continuo tanquam exponens quid dixerit: «Per gloriam, inquit, et ignobilitatem, per»
»infamiam et bonam famam, et cætera talia¹:» gloriam scilicet et bonam famam numerans in armis dextris, in sinistris autem ignobilitatem et infamiam.

XIV. Si ergo sum Dei servus et miles non reprobus, quamlibet disertus conviciator in me Petilianus existat, numquid moleste ferre debeo, quia mihi armorum sinistrorum faber solertissimus paratus est? Opus est ut his in adjutorio Domini mei peritissime dimicem, et eis illum feriam contra quem invisibiliter pugno, qui perversissima et antiquissima astutia callide intendit et agit, ut propter hæc Petilianum oderim, ac sic præceptum Christi quod ait: Diligite inimicos vestros², implere non possim. Quod a me avertat ejus misericordia, qui me dilexit, et tradidit, semetipsum pro me, ut pendens in cruce diceret: «Pater,»
»ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt³:» neque de Petiliano et talibus inimicis meis dicere doceret: «Domine,»
»ignosce illis, quia nesciunt quid loquuntur.»

XV. Proinde si impetravero a vobis, sicut intendi, ut remoto ab animis vestris omni studio partium, inter me et Petilianum æqui iudices sitis; ostendam vobis non eum respondisse scriptis meis: ut intelligatis quia veritatis inopia coactus sit causam relinquere, et in hominem, qui eam sic egit ut respondere ille non posset, quæ

¹ 2 Cor. vi, 7. — ² Luc. vi, 35. — ³ Id. iii, 34.